

MÜZELERDE DEZAVANTAJLI GRUPLARA YÖNELİK EĞİTİMLER

Nuri Özer ERBAY*

Öz: Günümüzde müzeler; toplumla iletişim kurmada, çağdaş eğitim yöntemlerinin sağladığı imkanlardan yararlanmaktadır. Müzeler bilimsel aktarım ve toplumu bilgilendirme görevini ziyaretçiler üzerinden sürdürmektedir. Bu çalışma; müzelerde eğitim çalışmalarının planlanmasında bu dezavantajlı grupların ihtiyaçları da, özellikle dikkate alınmasına yönelik çalışmaların artırılması amacı ile hazırlanmıştır. Müzeler toplumsal sorumluluk açısından her türlü ziyaretçiye eşit fırsat sunmalıdır. Görme engelliler, işitme engelliler, zihinsel engelliler, belli yaşın üzerinde yaş almışlar, hareket eksiklikleri olan fiziksel engelli ziyaretçiler, küçük yaş gurubundaki çocuk ziyaretçiler, hamileler, dil sorunu olanlar, göçmenler bu dezavantajlı grupta yer alırlar.

Bugün müzeler sosyal sorumluluk çalışmaları kapsamında; dezavantajlı ziyaretçi grupları da müzelere aktif olarak çekme çalışmalarını sürdürmektedirler. Bu grupların müze eğitim çalışmalarına, düzenlenen etkinliklere katılmaları, müze yönetim politikaları arasında öncelikle yer almalıdır. Özel olarak korunması gereken bu gruplardaki kişiler, devlet sorumluluğunda toplumsal korumaya ihtiyaç duyan gruplardır. Ülkemizde müzeyi erişilebilir ve kullanılabilir kılmak amacı ile dezavantajlı ziyaretçilere yönelik eğitim etkinlikleri giderek çeşitlenerek artmaktadır.

Son yıllarda müzeler özellikle dezavantajlı ziyaretçilere yönelik çeşitli deneyimleri yaşayabilecekleri eğitimi, öğretimi ve eğlenceyi birleştiren uygulamaları hayata geçirmişlerdir. Bu dezavantajlı ziyaretçilerin müzede diğer ziyaretçiler ile birlikte aktif olarak etkinliklere katılmaları, sosyal etkileşimde bulunmaları, interaktif müze eğitimi açısından da önem kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müze eğitimi, dezavantajlı ziyaretçiler, engelliler, özel eğitim ihtiyacı

* Yrd.Doç. Dr.; İstanbul Üniversitesi,-Müzecilik Bölümü-Öğretim Görevlisi.

TRAININGS FOR THE DISADVANTAGED GROUPS IN MUSEUMS

Nuri Özer ERBAY*

Abstract:

Museums today, take advantage of the opportunities presented by modern education methods for communicating with the public. Museums carry out their duties of scientific transfer and social education through their visitors. This article about the museums education very important for accessibility and disabilities visitors. Museums offer equal opportunities to all kinds of visitors in terms of social responsibility. Vision impaired, blind, hearing impaired, mentally impaired, elderly, physically disabled visitors, visiting young children, pregnant women, visitors with language problems and immigrants are among the disadvantaged groups.

Today, museums actively engage in efforts to attract disadvantaged groups to museums, within the scope of their social responsibility efforts. Priority has to be given to the participation of these groups to museum education and the events that are organized in the museum administration policies. People in these groups, who have to be specially protected, are groups that require social protection as a state responsibility. Educational activities that target disadvantaged visitors are increasing in number and variety, in order to make museums more accessible and usable.

Recently, museums have implemented applications that combine education, training and fun that allow disadvantaged visitors to live various experiences. The active participation of these disadvantaged visitors to the activities in the museum, along with other visitors, and their social interactions are also important in terms of interactive museum education. The requirements of disadvantaged groups have to be especially considered in the planning of museum education activities.

Keywords: Museum education, disadvantaged visitors, disabled people, special education requirement

GİRİŞ

Son yıllarda müzelerde dezavantajlı ziyaretçilere yönelik özel eğitim ve öğretim çalışmalarını gittikçe artmaktadır. Müzelerin-yaşam mekanları olarak tanımlanması,

* Assist. Prof. Dr., Istanbul University, Department of Museology.

koleksiyonlar kadar, ziyaretçilerinin de önemli olduğu görüşünü öne çıkarmıştır. Bu düşünce yapısında müzeyi erişilebilir ve kullanılabilir kılmak amacı ile dezavantajlı grupları da müzelere çekme çalışmaları artmıştır. Bu anlayışla günümüzde müze eğitim ortamının sağlıklı olması, dezavantajlı ziyaretçilere yönelik özel eğitim ve öğretim metotlarının geliştirilmesinin önemi ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada; müzelerde dezavantajlı ziyaretçilerin eğitiminin önemine dikkat çekilecektir.

Dezavantajlı gruplar içinde özel olarak korunması gereken gruplar içinde tanımlanan çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, göçmenler, kadınlar, tek ebeveynli aileler ve yoksullar yer almaktadır. Özel olarak korunması gereken bu gruplardaki kişiler engelliler, belli yaşın üzerindekiiler, yetersiz yaşam koşullarına sahip, demografik değişkenlere bağlı olarak farklı nicelik-nitelik gösteren; ekonomik, fizyolojik, psikolojik, sosyojik açıdan çağdaş yaşam koşullarına ulaşmak için devlet sorumluluğunda toplumsal korumaya ihtiyaç duyan gruplardır. Bu dezavantajlı gruplar doğumla gelen özellikler kadar doğum sonrası yaşanan çeşitli travmalar veya kazalar sonucu, zihinsel veya fiziksel yetersizliğe sahip, bireysel veya sosyal yaşamın gereklerini tek başına sağlayamayan kişilerdir. Günümüzde, küreselleşen dünyada dezavantajlı grupların işgücüne katılımına yönelik devlet ve kurum bazında çalışmalar artmıştır. Ayrımcılığı önlemeye yönelik uluslararası sözleşmeler bu çalışmaları ülke politikaları kapsamına dahil etmiştir. Devlet dezavantajlı gruplara yönelik sosyal politikalar kapsamında müzelere de yer vermektedir. Philip Thompson, *“müze ziyaretçilerinin kendine özgü gereksinimleri vardır. Özel ihtiyaçlarının farkına varacak planlamacılara, tasarımcılara ve müze eğitimcilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu özel ihtiyaçlara sahip olanlar arasında kalıcı ya da geçici sakatlığı olanlar da yer almalıdır. Sağlığı kötü olanlar, çocuklar, anneler, yaşlılar gibi yaşam döngüsünün özel dönemlerini yaşayan kişiler de müze ziyaretinde bulunabilir”* açıklamaları ile müze çalışmalarında dezavantajlı ziyaretçilere dikkat çekilmektedir. Bu dezavantajlı ziyaretçilerin diğer insanlarla birlikte olma, sosyal etkileşimde bulunma, değerli eserlerle bir arada olma, saygın ve özel bir ortamda bulunma, yeni deneyimler edinme, öğrenme fırsatı yakalama ve aktif olarak etkinliklere katılmaları müze yönetim politikaları arasında da olmalıdır. (Thomson, 2001, s. 70)

Ülkemiz müzelerinde dezavantajlı ziyaretçilere yönelik alınacak önlemlerin ne olacağı; müzelerde nasıl bir eğitim politikasının oluşturulacağı; bu çalışmaların müzelerde nasıl, kim tarafından uygulanacağı gibi sorular, müze eğitimi alanındaki çalışmalara yeni sorunlar eklemektedir. Müzelerde bu tür eğitim çalışmaları sırasında yeterli güvenlik önlemlerinin alınmaması, müze çalışanlarını da zor durumda bırakmaktadır. Müze eğitiminde dezavantajlı ziyaretçiler için eserlerin görsel algılanması kolay olmalıdır. Ziyaretçilerin rahat hareket akışı ve iletişimin sağlanması için özel tasarlanmış mekansal alanlara ihtiyaç vardır. Müzeler çalışan anneler, yaşlılar ve engelli ziyaretçilerin eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını karşılayacak tasarımlarda bulunmalıdır. Eğitim etkinliklerinin verileceği alanların mimari tasarımları ziyaretçilerin müze deneyim kalitesini yükseltecek şekilde olmalıdır. Bu ziyaretçiler: hareket kabiliyeti sınırlı olanlar,

görme, duyma sorunu olanlar, bilgi paylaşımı sorunu yaşayanlar, mental problemi olan kişilerdir. İdrak algı sorunu yaşayan dezavantajlı ziyaretçilerin bilgi aktarımı sırasında müze içinde güvenliğinin sağlanması önemlidir. (Thomson, 2001, s. 71)

Dezavantajlı ziyaretçilere yönelik eğitim çalışmalarının müze içi ve çevresi ile ilişkilendirilmesi gerekir. Müze dezavantajlı gruplara verilecek eğitim çalışmalarından bahsederken eğitim verilecek mekanın uygunluğu, burada verilecek eğitimin boyutu, planlanması yöntemi iyi etüt edilmesi gerekir. Bu tür ziyaretçiye uygun uzmanlar eşliğinde, özel eğitim verilmesi önemlidir. Müzelerin eğitim çalışmalarında müze koleksiyonuna yönelik bilgilerin aktarımı yanında yaşama, vücut bütünlüğüne ve hayatta kalmaya yönelik çeşitli tehlikelere karşı farkındalıklar yaratılacak bilgilerde verilmelidir. Müzelerde; dezavantajlı gruplara yönelik eğitim çalışmaları sırasında “iş güvenliği” ve “sağlıklı yaşam” konularındaki uluslararası ve ulusal kanun ve yönetmeliklerde belirtilen önlemler de dikkate alınmalıdır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 20 Aralık 1993 tarihinde 48/96 sayılı kararla engelliler için fırsat eşitliği konusunda standart kurallar bildirgesini kabul etmiştir. Bu standart kurallar kapsamında; eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik, toplumsal ve kültürel yaşama tam katılım gibi temel sorun alanları üzerinden politikalar üretilerek engellilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi, toplumsal gelişmelerden yararlanmaları, bağımsız bireyler olarak tüm kaynaklara erişebilmelerinin yolu açılmıştır. (Karataş, 2017)

Ülkemizde ise engelliler için erişilebilirlikleri alanında 1997 yılında 3194 sayılı İmar Yasasının Ek-1 maddesinde yer alan “Fiziksel çevrenin engelliler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü’nün (TSE) ilgili standartlarına uyulması” zorunluluğu getirilmiştir. 1999 yılında 572 sayılı kanun hükmünde kararname ile İmar Yasası’nda yapılan değişiklikler ile yeni yönetmelik ve düzenlemeler getirilmiştir. Bu yönetmelikler sayesinde engellilere yönelik mekansal ve çevresel tasarımlarda değişikliklere gidilmiştir. Engelli ve yaşlılar için sokak, cadde, meydan, yol ve şehiriçi toplu taşıma sistemlerine rahat erişilebilirliği için TSE’nin standartlarının dikkate alınması gereği doğmuştur. zorunlu olmuştur. 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve KHK değişikliği; 5378 sayılı” özürülülerin ve bazı Konun ve Kanun Hükmünde kararnamelerde Değişiklik yapılması hakkında Kanun’un geçici 2. Maddesinde kamu kurum ve kuruluşlarınaait resmi yapılarda; yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlarda, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel altyapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapıların özürülülerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilecek çalışmaların 7.7.2012 yılına kadar tamamlanması zorunluluğu belirtilmiştir. 30 Haziran 2012 tarih ve 28339 sayılı Resmi Gazate de yayınlanan 63312 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu iş yerlerinde sağlıklı çalışma ortamının sağlanması konularında yasal düzenlemeler getirmiştir. Uluslararası ve ulusal tüm bu standartlar, kanun ve yönetmeliklerde bahsi geçen engelli ziyaretçiler tanımı, dezavantajlı ziyaretçileri de kapsayacak şekilde geliştirile-

◆ Nuri Özer Erbay

rek müze çalışmaları içinde önemle ele alınmalıdır. Müze çalışmaları kapsamında iş sağlığı ve güvenliği konuları ile ilgili riskleri çalışmalarının planlanmasında müzelerin karşılaşılabilecek tehlikeleri en aza indirecek önlemlerin alınması gerekir. Bu sayede eserler, çalışanlar ve ziyaretçiler karşılaşılabilecek tehlikeleri ortadan kaldırma güvenli ortamların yaratılması sağlanır. Müzelerin eğitim atölyelerinde ziyaretçiye yönelik riski azaltan önlemlerin alınması şarttır. Müze ziyaretçileri ve müze çalışanlarının kullandığı mekanlar, dinlenme alanları, eğitim yerleri, müze bahçesi, sergi alanları ve eğitim araçlarında da bu güvenlik önlemlerinin alınması zorunlu olmalıdır.

Müzelerde eğitim çalışmaları planlanırken; koruma, tahliye, yangınla mücadele, ilk yardım ve benzeri konulara da önem verilmelidir. Bu kapsamda da ziyaretçilere yönelik riskleri ortadan kaldıracak önlemlerin alınması müze yönetiminin sorumluluğundadır. Müze yönetimi, müze ve kazı alanlarında eğitim çalışmalarında ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen özre uğratan çalışmalardan kaçınacak önlemler almalıdır. Müze yönetimi; iş güvenliği ve eğitim uzmanları, dezavantajlı ziyaretçilere yönelik önlemler almave benzeri konularda öneriler sunmaya yetkilidir. Müze yönetimi, müzede verilecek eğitimin müze ziyaretçilerine uygun hale getirilmesi için müze çalışma mekanlarının tasarımlarından da sorumludur. Eğitim ekipmanı, eğitim şekli ve metotlarının seçiminde ziyaretçi özellikleri ile yaş gruplarının özelliklerine uygunluğuna özen gösterilerek, planlı kurgulanması gerekir. Müzede psikolog, pedegog, müze eğitim uzmanı, özel eğitim ve iş güvenliği uzmanlarından oluşan eğitim kadrosu ile eğitim çalışmaları planlanmalıdır. Resim 1 ve resim 2 de dezavantajlı ziyaretçilerin müzedeki durumlarını yansıtmaktadır. Müze çalışanları arasında belirlenen niteliklere sahip personel bulunmaması halinde bu hizmetin tamamını veya bir kısmını ortak sağlık, eğitim ve güvenlik kurumlarından hizmet olarak yerine getirmelidir. Müze eğitimi yürütülürken çalışanların da uzmanların görüşleri alınmalıdır. Müzedeki koleksiyonun sergilenme, sunum ve müze bilgisinin aktarımında dezavantajlı ziyaretçilerin özelliklerine uygun ihtiyaçları tanımlanarak farklı eğitim ve öğretim metotları uygulanmalıdır.

Resim-1 Atina Arkeoloji Müzesi

Resim-2 Bursa Bilim ve Teknoloji Merkezi

Müzelerde Dezavantajlı Ziyaretçilere Yönelik Çalışmalar

Son yıllarda müzelerde dezavantajlı ziyaretçilere yönelik çalışmaları giderek artmaktadır. Dünyanın birçok yerinde müzeleri dezavantajlı ziyaretçilere uygun hale getirip, daha uzun süre müzede zaman geçirmesi konusunda yeni düzenlemeler yapmaya başlamışlardır.

1- Görme Engelli Ziyaretçilere Yönelik Çalışmalar

Uzağı iyi göremeyen ziyaretçiler; müzedeki eserleri rahat algılayabilmeleri için okumaya elverişli uzaklıkta olmaları mekanın yeterince aydınlatılmasını isterler. Ayrıca bilgi panolarının yazı punto büyüklüğü de bu kişiler düşünülerek hazırlanmalıdır. Bu kişilere kapalı devre televizyonlar ve bilgisayar tabanlı dijital sistemler ile hazırlanan sunumlar, sergilenen eseri daha iyi algılamaları sağlanmalıdır. Görsel engelli olan kişiler, okuma yazma bilmeyenler ya da sergi dilini bilmeyen yabancı ziyaretçiler için müze gezileri anlamsız kalabilir. Görme engelli ziyaretçiler için Brail alfabesi ile yazılmış etiketler ve broşürler kullanılmaktadır. (Thomson, 2001, s.73)

Müzeler dezavantajlı ziyaretçilere ulaşabilmek, erişilebilirlikleri artırmak için; müzede bulunan eserlerin üç boyutlu replikaları yapılarak, ziyaretçilerin bunlara dokunmaları algılamaları istenmektedir. Bu uygulamalar kapsamında; Rusya'nın Urallar Bölgesi'nde Perm Kenti'nde Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bölgedeki arkeolojik kazılar sırasında elde edilen 150.000 den fazla eser bulunmaktadır. Müzede "Herkes için müze" başlıklı bir projede, görme ve işitme engeli olan dezavantajlı gruplara yönelik müze ziyaretleri düzenlenmiştir. Görme engelli çocukları müzeye davet etmeden önce müze çalışanları, normal gören ziyaretçiler için deneme gezileri düzenlenmiştir. Bu -denemeler sonrasında görme engelli çocuklara müze eserlerini göstermek için özel dokunsal geziler düzenlenmiştir. 3D tarayıcısı yardımıyla taranan eserler 3D ya-

◆ Nuri Özer Erbay

zıcısında gipso-polimerden üç boyutlu kopyaları çıkarılmıştır. Bilgisayarda sanal model oluşturulan kopya eserlere görme engelli ziyaretçilerin üç boyutlu modellere elle dokunmalarına izin verilmiştir. Görmeyen ve görme engelli çocukların kaldığı yatılı okulun ilk sınıf öğrencileri, gerçek dokunsal gezinin ilk dinleyicileri olmuştur. Çocuklar, kendilerine anlatılan üç boyutlu replikaları ellerinde tutarak, dokunarak, algısal izlenim edinebilmişlerdir. (Sputniknews; 2014)

Madrid'deki Prado Müzesi'nde görme engelli ziyaretçiler için Dokunmanız Gereken Sanat Eserleri Sergisi düzenlenmiş, özel tasarlanmış tablolar sergilenmiştir. Prado'ya Dokunmak (Hoy Toca el Prado) isimli bu sergide sanatçıların yağlıboya tabloları, üç boyutlu tablolara dönüştürülmüştür. Müzede bulunan altı ünlü başyapıt sanat eserleri görme engelli ziyaretçilerin elleriyle algılabilmeleri için üç boyutlu çıktı teknolojisi ile tablonun üzerinde yaratılan kabartılı dokular ile rölyef tarzı tablolar oluşturulmuştur. Ünlü ressam El Greko'nun "Elini Göğsünün Üzerine Koymuş Soyulu"; Diego Velázquez'in "Vulcan'ın Demirhanesi", Juan Van Der Hamen'in "Natürmort Enginarlar, Çiçekler ve Vazolar";Leonardo da Vinci'nin "Mona Lisa" Goya'nın "Parasol", Correggio'nun "Noli Me Tangere" adlı tabloları üç boyutlu hale getirilmiş, tüm ziyaretçilerin dokunarak görme deneyimi yaşamaları amaçlanmıştır. Arzu eden ziyaretçiler de görmeyi engelleyici özel tasarımı gözlüklerle müze gezilerinde yer alarak yeni deneyimler yaşamaktadırlar. Ayrıca müzede görme engelli ziyaretçilere sesli betimlemeye dayanan özel rehberlik hizmeti verilmiştir. Sergilenen heykeller tablo ve diğer eserlerin görünüşleri, tarihsel gelişim içindeki yerleri, sanatçılara ilişkin anlatımlar da eğitim programları içinde yer almaktadır. (Sedenoglu, 2015);

Görme engelliler için hazırlanan kabartma tablolara ziyaretçinin dokunup, dinleyip ve renklere özgü kokular aracılığıyla algılama imkanı sunan *Renkleri Hissetmek Projesi* 2010 yılında ilk kez bir sergi ile gerçekleştirilmiştir. Bugüne kadar Almanya ve İsviçre olmak üzere 15 kentte sergilenen eserler; İsviçre'nin Münsterlingen kentindeki Uluslararası Görme Engelliler Merkezi'nde müze haline dönüştürülmüştür." Sanat herkes içindir, sadece görebilenler için değil anlayışıyla görme engellilerin de algılayabilmesi amacıyla oluşturulan müzede sergilenmektedir. Müzede tablolar yeşil renkler çimen kokusuyla, güneş sarısı sıcaklık artışıyla hissedilmektedir. Eserler soğuk, sıcak, titreşim ve ses efektleri ile hissedilebilmektedir. Görme engelliler, resimleri elleriyle hissetmenin yanı sıra panellere dokunurken, aynı anda kulaklıkları aracılığıyla resmin ebatları ve renkleri hakkında Türkçe, Almanca, İngilizce, İtalyanca ve Fransızca bilgi aktarılmaktadır. Teknolojinin olanaklarının kullanılmasıyla resimdeki renkler, görme engellilere farklı koku ve sıcaklık değişimiyle hissettirilmektedir. (Umurbilir, 2015);

Görme engelli ziyaretçiler; sözel anlatım için dijital kayıt yardımıyla kulağa hitap eden araçlara ihtiyaç duyarlar. Görme engelli çocukların müze ve eserleri algılamaları için audio-visial araçlardan yararlanmaktadır. Çeşitli kulaklıklar, cep telefonların yüklenen özel yazılımlarla müze gezileri gerçekleştirilmektedir. Bu kişilere müzede asistan, rehber veya yön tarifi yapacak müze uzmanı çalışanlar yardımcı olmaktadır.

Bu kişilere bazı müzeler de İngiltere'nin Londra şehrinde bulunan Victoria ve Albert Müzesi örneğinde olduğu gibi rehber olarak yetiştirilmiş köpekler yardım etmektedir. Victoria ve Albert Müzesi görme engelli ziyaretçilerine destek olan rehber köpekler için uygun mekansal düzenlemeler tasarlamışlardır. New York'taki Metropolitan Sanat Müzesi görme engellilerin müze deneyimi yaşamaları için kabartma resimlere dokunma imkanı sunmalarının yanında sözlü betimleme turları ile koleksiyonlar ile ilgili bilgileri aktarmaktadır. Braille alfabeli kabartmalı broşürler, yön panoları, sesli rehberler ile eğitim verilmekte müze tanıtılmaktadır. Londra'da bulunan Tate Modern Müzesi'nde de görme engelliler için dokunma turları, işitsel bilgilendirmeler yapılmaktadır. Teknoloji alanındaki gelişmeler dijital sunumlar, uzaktan erişim, ses tabanlı sanal turlar, görme engelliler için müzelere ulaşılabilir kılmaktadır (Yeşilyurt vd., 2014)

Alman Görme Engelliler Müzesi Berlin'de görme engellilerin tarihine adanmış müze olarak kurulmuştur. Fotoğraflar, görme engelliler için yardımcı araç ve gereçler, bu gereçlerin teknolojik gelişimi, toplumsal tarih açısından önemi sergilenmektedir. Müze görme engellilerine yönelik pedagojik ve bütünleştirici sergilenmeleri açısından önemlidir. Yaklaşık 1000 objeyi kapsayan bir serginin bir bölümü, Louis Braille'in icat etmiş olduğu, körler alfabesi yer almaktadır. Müzede, görme engellilerin geçmişteki ve günümüzdeki mesleki eğitimi ile ilgili çalışmaları ele alınmaktadır. Görme engellilerin eğitimi için kullanılan malzemeler tanıtılmaktadır. Serginin diğer bir bölümünde, görme engellilerin zanaatsal ve sanatsal çalışmalarına yer verilmiştir. Yaratıcı atölyede ise görme engelliler için geliştirilmiş olan daktilo vb.gibi cihaz ve özel oyunları deneme ortamları yaratılmıştır. Müzede objelere dokunarak keşfetme olanağı sunularak, yaratıcılığı destekleyen eğitim ve öğretim ortamları yaratılmıştır. (Museumportal Berlin; 2015)

2- İşitme Engelli Ziyaretçilere Yönelik Çalışmalar

İşitme engelliler, duyma sorunu olanlar ya da hafif duyanlar, farklı duyma düzeyinde olanlar, duyma güclüğü çekenler müzelerin eğitim çalışmalarında iletişim zorluğu çekerler. Müzeyi ve eserleri yeterince algılayamazlar. Sağır kişiler, işaret dili bilen eğitimcilerin eşliğinde eğitime alınmalıdırlar. Duyma güclüğü yaşanmaması için ses yükselticiler, özel kulaklıklar, özel işaret dili ile uygun teknolojik sunumlar eğitimi sürdürür. Elektronik iletişim araçları, telefonlar, dijital ve dokunmatik ekran, vb gibi görsel iletişim aletleri ile etkileşimli sunumlar ile bilginin aktarımı sağlanır.

3 Zihinsel Engelli Ziyaretçilere Yönelik Çalışmalar

Zihinsel engelliler, öğrenme zorluğu çekenler, yaş ve eğitim düzeyi farklı olanlar müzelerde verilmek istenen bilgiyi, farklı algırlarlar. Zihinsel engelliler için özel olarak hazırlanan bu etkinlikler, öğrencilerin yaratıcılıklarını ve kendini ifade etme yeteneklerini öne çıkarmalarını cesaretlendirici tarzda olmalıdır.

4 Belli Yaşın Üzerinde (65 Yaş) Ziyaretçilere Yönelik Çalışmalar

Belli yaşın üzerinde yaş almış, ziyaretçilerin ihtiyaçları, engelli kişilerin ihtiyaçları ile aynıdır. Yaşlılık, biyolojik, fizyolojik, kronolojik, fonksiyonel, sosyal ve duygusal yaşlılık diye sınıflandırılır. Çalışma ekonomisinde 65 yaş, yaşlılığın başlangıcı sayılır. Yaşlı ziyaretçiler konuşma zorluğu, dil gelişiminde eksiklik, görme bozuklukları, felç ve duygusal bozukluklar gibi eksikliklere bir arada sahip olabilirler. Bu kişilerin uzun süre ayakta kalacağı rehberli sunumlar, engebeli ve merdivenli dolaşım alanları sorun yaratır. Kapılara ve asansöre kolayca ulaşım sağlamalıdır. Cam paneller, yer yükseltileri sorun olabilir.

5 Fiziksel Engelli Ziyaretçilere Yönelik Çalışmalar

Hareket eksiklikleri olan fiziksel engelli ziyaretçiler, baston, tekerlekli sandalye veya diğer destek aletleri ile müze içinde dolaşmaları, eğitsel etkinliklere yeterince katılmamaları, anlatılanları iyi duyamaması görselleri görememesi, elektronik dokunmatik ekranları kullanamaması, müze ziyaretlerini, sorunlara dönüştürür. Kendilerine ve müzecilere zor anlar yaşatır. Bu durumda verilen eğitim proje, gezi, sergi amacına ulaşamayabilir. Yaşlıların algısal zayıflığı eğitim programlarının akışını engeller. Kalabalık ziyaretçi ortamlarında çeşitli iletişim sorunları yaşanır. Yardımcı gereçlere ihtiyaç duyan engelli ziyaretçilerin eğitim programlarına uyum sağlaması için önlemler alınmalıdır. Bu dezavantajlı ziyaretçilerin yanlarında özel gözetim ve destek sağlayan yardımcı kişilerle müzeye gelmeleri ya da taşınabilir tabura ile etkinliklere katılmaları istenmelidir.

6- Çocuk Ziyaretçilere Yönelik Çalışmalar

Küçük yaş okul öncesi ve 12 yaş grubundaki çocuk ziyaretçilerin hiperaktif olmaları, ailelerinin yada diğer çocukların yanında gitme isteğinin olması, kovalama, itme ve koşmadan hoşlanmaları, hızlı hareket etmeleri kaza riskini arttırır. Eğitim esnasında anlatılanlara odaklanamamaları ya da eserleri yakından görme, dokunma istekleri çabuk sıkılma sorunları müzecilere bilgiyi aktarıırken sorunlar yaratır. Müzenin engelli çocuklar, ile okuma yazma bilmeyen çocuklar için anlamsal geziye dönüşmesinde müze eğitimcisine de görevler düşmektedir. Okul guruplarındaki çocukların müzelere yaptıkları geziler ile ilgili okullarla işbirliği yapılarak daha sistemli hale gelmesi sağlanmalıdır. Müzede verilecek eğitim ve öğretim etkinlikleri ile öğrencilerin problem çözebilme ve motor kabiliyetlerini geliştirmelerine fırsat sağlanmalıdır. Güven duygusunu arttıran yaklaşım tarzı geliştirilmelidir.

Ulusal Amerikan Tarihi Müzesi, dezavantajlı ziyaretçileri yönelik müze dışında park ve girişlerde engellilere yönelik pek çok önlemler almaktadır. Müze gezilerinde ücretsiz tekerlekli sandalye imkanı sunmaktadır. Tekerlekli sandalye kullanan ziyaretçiler ve refakatçileri için de oturma düzeni tasarlanmıştır. Sesli anlatımlı tur yanında işaret dili tercümanı kullanılarak, müze bilgilerine erişilebilirlik sağlanmaktadır. Bu

hizmet için ziyaretçiler müzeye gelmeden en az bir hafta önce eğitim hizmetleri bölümünden rezervasyon yaptırması gerekmektedir. Erişilebilirlik hizmetleri talep eden yardımcı dinleme cihazları da talep edilmektedir. Ayrıca bu ziyaretçilere yönelik hazırlanan yön planları, broşürler, Braille alfabesi ile hazırlanan dokümanların yanında ses kasetleri, müzeyi tanıtan CD'ler, cep telefonlarına inen programlar eğitime destek materyaller olarak sunulmaktadır. Müzeyi tanıtan anlatımlı videolar altyazılı hazırlanmıştır. Eserlerin etiketleri dokunmatik ekran aracılığıyla okunabilmektedir. Müzede sabah erken saatlerde; halka açılmadan önce, belirlenen özel tarih ve günlerde dezavantajlı ziyaretçilere ve ailelerine açılarak, özel uzmanlar eşliğinde eğitim verilmektedir.

Metropolitan Sanat Müzesi; otizmli çocuklar için müze gezisi düzenlemektedir. Keşif programları, hikaye anlatan programlar, sosyal anlatımlar ziyaretçilere müzede keyifli bir deneyim kazandırmayı amaçlamaktadır Müze gezisinde otizmli çocuklara refakat edeceklerden ailelerinden müzeye gelmeden önce internet ortamında müze ziyaretinde yapılması gerekenlerle ilgili bilgi edinmeleri istenmektedir. Otistik ziyaretçilerin yanındaki refakatçılar, aile bireyleri, arkadaşları ile müze ortamında keyifli ziyaret geçirmeleri için çeşitli önlemler alınmaktadır. Ziyaretçilerin dijital ortamda tanımlanan kurallara uymaları beklenir. Dezavantajlı gruplar dijital bilgilendirmeler, müze eğitim çalışmalarını yönlendirmekte, uygulamalarda kolaylık sağlamaktadır. Bursa Enerji Müzesi ile Bursa Merinos Tekstil Müzesi'nde (Resim 3 ve 4) çocuk ziyaretçilere yönelik etkinlikler rehberler ve müze eğitimcileri eşliğinde sergilenmektedir.

Resim 3- Bursa Enerji Müzesi (2017)

Resim 4- Bursa Merinos Tekstil Müzesi (2017)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Kalkınma Ajansı "Küresel Turizm Merkezi İstanbul Mali Destek Programı" kapsamında hazırladığı "Erişilebilir Turizm, Engelsiz İstanbul II Projesi" kapsamında; 4 müzeye ait replikaların yapımı, tanıtım

◆ Nuri Özer Erbay

filmlerinin çekilmesi, erişilebilirlik teknik raporlarının çıkarılması, kamu kurumları erişilebilirlik tespit çalışmaları, dijital erişilebilirlik haritasının çıkarılması çalışmaları yürütülmektedir. Müzeler engelli kartı tanıma sisteminin yerleştirilmesi de çalışmalar arasında yer almaktadır. Projede; Topkapı Sarayı, Ayasofya, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Kariye Müzesi, Büyük Saray Mozaikleri Müzesi, Türk İslam Eserleri Müzesi, İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi, Rahmi M. Koç Müzesi, İstanbul Modern Sanat Müzesi, Havacılık Müzesi, Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul Oyuncak Müzesi, Yıldız Sarayı Müzeleri, Galata Mevlevihanesi, Miniatürk, Panaroma 1453 Tarih Müzesi, Yere Batan Sarnıcı, Şehir Müzesi, İtfaiye Müzesi, Aşiyân Tevfik Fikret Müzesi, Karikatür ve Mizah Merkezi' ni içine alan 21 müzeyi erişilebilir kılan çalışmalar sürdürülmektedir. İstanbul Sağlık Müzesi'nin hazırladığı "Engelsiz Müze Rehberi" ile dezavantajlı ziyaretçilerin müzeye ulaşılabilirliğini artırılmaktadır. (Erişilebilir İstanbul, 2014)

Müzelerin dezavantajlılara yönelik çalışmaları sırf müzenin tanıtım materyallerine ulaşmak olarak algılanmamalıdır. Bu kişilerin ihtiyaçları ve istekleri ile ilgilenecek ayrı birimler müzelerde oluşturulmalıdır. Dezavantajlı ziyaretçilere yönelik duyarlılık, farkındalık, çalışmaları planlama ve iletişime yönelik geliştirilmelidir. (Stinger, 2014) Müzelerde nesne odaklı ve soruşturma tabanlı programlar ile dijital ortamda da pek çok dezavantajlının katılımını sağlayacak yazılım programları geliştirilmelidir

Sonuç

Müzelerde düzenlenecek eğitim etkinlikleri, her tür ziyaretçiye uygun, dezavantajlı ziyaretçilerin özellikleri de dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Eğitim çalışmaları; güvenlik ve sağlık konularını kapsayıcı nitelikte olmalıdır. Her müze vizyon ve misyonuna, imkanlarına, koleksiyon genişliğine göre dezavantajlı ziyaretçilere eğitim etkinlikleri farklı düzeyde planlanmaktadır. Dezavantajlı ziyaretçilerin eğitim ve öğretimde fırsat eşitliği kapsamında sosyal ve kültürel etkinliklere katılımlarını sağlamak amacıyla müzeye yaptıkları geziler de, kendilerine müze uzmanları eşlik etmelidir. Müze, özel ihtiyaçlı ziyaretçilerin, ihtiyaç boyutlarını anlamak için onların ihtiyaçlarının da göz önünde alındığı değişken, beceriler tanımlanmalıdır.

2000 yılından itibaren özellikle dezavantajlı ziyaretçilerin eğitim ve öğretimleri, sosyal ve kültürel etkinliklere katılımlarını sağlamak amacıyla eserlerin röprodüksiyonlarının yapılması, kopya taklit objelere dokunularak yakından incelenmesi, görsellerin hologram ve dokunmatik ekran aracılığı ile öğrenilmesi, teknoloji destekli araçlardan yararlanılması, müzelerin eğitim çalışmalarını değiştirmiştir. Eserlere hikaye anlatıcılar ile öykülendirme çocukların kalıcı öğrenmelerini tetiklemektedir. Dezavantajlı ziyaretçilerin öğrenme etkinliklerini yaratıcı drama çalışmaları ile artırılabilir.

Bu ziyaretçilerin müzede daha rahat bir ortamda ve daha çok faydalanabilmeleri için ziyaretçi guruplarının özeliğine uygun ziyaret saatleri ve günler seçilmelidir. Çevreyle ve arkadaşlarıyla iletişim kurmaları desteklenmelidir. Keyifli ve güvenli bir müze deneyimi geçirmelerini sağlamak, müze uzmanı ve eğitimcilerin başlıca amacı

olmalıdır. Gelecekte dezavantajlı ziyaretçilerin müzelerde gezi ve eğitim etkinliklerinde onlara robotlar, yapay zeka ve artırılmış gerçeklikle geliştirilmiş robotlar yardımcı olacaktır. Bu nedenle son yıllarda elektronik rehberler robotlar çeşitli yazılımlı teknoloji destekli özel araçlarda bu eğitimde yer almaktadır. Müze eğitim uzmanları farklı engelli olan insanlarla nasıl iletişim kurması gerektiğini öğrenmelidir. Müze yönetimi dezavantajlı ziyaretçilerine bilginin aktarılmasından sorumludur. Bu tür özel eğitim gerekli ziyaretçiler için bilgi düzeylerine uygun özel eğitim programları uzman kişiler eşliğinde verilmelidir. Bu dezavantajlı ziyaretçilerinde, müzeyi gezme insanı haklarının olduğu ve demokrasinin eşitlik ilkesi için toplumda onlara yer açılması gerektiği unutulmamalıdır.

Kaynaklar

- ABC News; (2015);Visually Impaired Explore Masterpiece Paintings; (Erişim 12 Kasım 2016); <http://abcnews.go.com/International/photos/visually-impaired-explore-masterpiece-paintings-28901304/image-28901305>
- Bayülgen, Serap& Mercin İvent;(2005); Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi Ve Uygulamaları; Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği, Yayını;2, Ankara,
- Caroline, Braden (2016); Welcoming All Visitors: Museums, Accessibility, and Visitors with Disabilities, University of Michigan Working Papers in Museum Studies: Number 12 (2016)
- Dilek Maktal Canko;(2014) Müzeler, Oyunlar Oyuncaklar ve Çocuklar; 9 Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fak. Müzecilik Böl.Yay., İzmir,
- Ekrem, Cengiz; (2006) Müze Pazarlaması: Pazarlama Karması Elemanlarının Müzelere Uyarlanması, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enst. Dergisi, Sayı 1,
- Erişilebilir İstanbul; (2014); Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği; Büyükşehir'den "Herkes İçin Erişilebilir İstanbul" (Erişim 12 Kasım 2016) <http://www.skb.gov.tr/buyuksehirden-herkes-icin-erisilebilir-istanbul-s7429k/>
- Erbay; Fethiye; (2014); 2030 lar da Değişen Müze Trendleri, Müzelerin Küresel Değişimleri Konferansı, TMMOB Mimarlar Odası, 10 Mart
- Erbay, Mutlu; (2011); Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması; Beta Yayınları, ISBN: 9786053774754,İstanbul
- Erbay, Nuri Özer; (2014)Müzelerde İş Güvenliği Sorunsalı, Müzeler, Oyunlar Oyuncaklar ve Çocuklar; 9 Eylül Üniversitesi, edebiyat fak. Müzecilik Böl.Yay., İzmir, ss:117-123

◆ Nuri Özer Erbay

- Erbay, Nuri Özer (2009) Müzelerde İş güvenliği Çalışmalarının Önemi, SAYED, Eleştiri Dergisi, Sayı:2, İstanbul, ss:7-8
- Erbay, Nuri Özer (2014) New Extents Of Art Education in Museums , the Anadolu International Symposium on Arts Education, Transformations in Art Education, Anadolu University, Eskişehir Turkey, 14-16 Mayıs
- Gail Dexter Lord and Barry Lord (2001); The Manual Of Museum Planning, Altamira Press, London, s.94
- Karataş, Kasım (2017) Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları Bir Sosyal Politika Yaklaşımı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu (Erişim 9 Nisan 2017); <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/engellitoplum.htm>
- Karataş, Kasım (1997), İnsan Hakları Açısından Özürlülerin İstihdamı, Görme Engellilerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı, Kasım, Ankara: Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayını No. 2, ss. 184-187
- İlhan, Ayşe Çakır ve Artar, Müge (2015) Müze Eğitimi Nasıl olmalı?, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Konferansı; İstanbul, 22 Mayıs
- Museumportal Berlin (2015) (Erişim 12 Kasım 2016); <https://www.museumportal-berlin.de/tr/muzeler/deutsches-blinde-museum-berlin>
- Thompson, Philip (2001) Visitors With Special Needs, The Manual Of Museum Planning, Ed; Gail Dexter Lord & Barry Lord; Altamira Press, Chapter 5, s. 71, London,
- Sedenoğlu, Deren (2015); Bu Müzeyi Çok Seveceksiniz! Görme Engelliler İçin Özel Tasarlanmış Tabloları Sergileyen Müze; <http://trend.mynet.com/bu-muzeyi-cok-seveceksiniz-gorme-engelliler-icin-ozel-tasarlanmis-tablolarini-sergileyen-muze-1038374> (Ulaşım 12 Kasım 2016)
- Sputniknews (2014), Görme Engelli Çocuklar Müzeleri Ziyaret Edebilecek, Rusyanın sesi radyosu; Mart) (Erişim 12 Kasım 2016); https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2014_03_15/269474128/ (Ulaşım Kasım 2016)
- Stinger, Katie (2014); Programming for People With Special Needs: A Guide for Museums and Historic Sites, e-book
- Şen, Necibe & Yetim, Ayşe Çelik & Bilici, Nilgün (2014); Kültür Varlıkları ve Müzelerin Engelli Turist Ziyaretine Uygunluğunu Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Erzincan Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Dergisi (ERZSOSDE) VII – I.1-16 s.6
- Umurbilir, Emre; (2015); Bu Müzede Görme Engelliler Renkleri Hissediyor; (Erişim 12 Kasım 2016); AA.com.tr; <http://aa.com.tr/tr/kultur-sanat/bu-muzede-gorme-engelliler-renkleri-hissediyor/428653>

Yeşilyurt, Hülya ve Kırlar, Burçin ve Lale, Ceyda;(2014) Müzelerin Sessiz ve Karanlık Dünyası: Herkes İçin Müzeler Mümkün Mü?, Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi 2 , 1-19

28339 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu

The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities; Adopted by the United Nations General Assembly, forty-eighth session, resolution 48/96, annex, of 20 December 1993 (Erişim 9 Nisan 2017);<http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararasi-mevzuat/12-engelliler-konusunda-uluslararasi-dokumanlar>

<https://istanbul.meb.gov.tr/www/muze-egitimi-isbirligi-protokolu.engelli/785>(Erişim 22 Kasım 2016);

Engelliler Konusunda Uluslararası Dokümanlar, (Erişim 9 Nisan 2017); <http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararasi-mevzuat/12-engelliler-konusunda-uluslararasi-dokumanlar>

<http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararasi-mevzuat/12-engelliler-konusunda-uluslararasi-dokumanlar>(Erişim 9 Nisan 2017)

<http://americanhistory.si.edu/visit/disabilities>(Erişim 22 Kasım 2016);

<http://alonot.com/aof-ders-notlari-ozel-olarak-korunmasi-gereken-gruplar/>(Erişim 22 Kasım 2016);

http://turkish.ruvr.ru/2014_03_15/269474128/(Erişim 22 Kasım 2016);

<http://www.gormeengelliogrenciler.com/node/453>(Erişim 22 Kasım 2016);

<http://trend.mynet.com/bu-muzeyi-cok-seveceksiniz-gorme-engelliler-icin-ozel-tasarlanmis-tablolar-sergileyen-muze-1038374>(Erişim 22 Kasım 2016);

<http://aa.com.tr/tr/kultur-sanat/bu-muzede-gorme-engelliler-renkleri-hissediyor/428653> (Erişim 22 Kasım 2016);

www.peramuzesi.org.tr/egitim/detay.aspx?SectionID=SlhBwE7BnB3wpNxlJQROyg%3d%3d&ContentID=i3skrjA6PgnsUBcM9Lmi%2fg%3d(Erişim 22 Kasım 2016);

<http://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-with-developmental-and-learning-disabilities> (Erişim 22 Kasım 2016);

<http://trend.mynet.com/bu-muzeyi-cok-seveceksiniz-gorme-engelliler-icin-ozel-tasarlanmis-tablolar-sergileyen-muze-1038374>(Erişim 22 Kasım 2016);